

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF LEGAL INFLUENCE ON PUBLIC RELATIONS IN UKRAINE

Корж І.Ф., д.ю.н., старший науковий співробітник,
завідувач наукової лабораторії

Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України

У статті досліджується питання стану правового впливу на сучасні суспільні відносини в Україні. Зазначається, що правовому впливу в системі управління суспільством належить особливе місце, вплив спрямований на забезпечення ефективності практичної діяльності людей.

Констатується, що право є важливим засобом регулювання взаємин людей і суспільства. Призначення права полягає в організації відносин між громадянами, регулювання їхньої поведінки з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, у спрямуванні дій громадян в інтересах суспільства загалом. Акцентується увага на тому, що в українському суспільстві дуже часто публічна влада правовими механізмами забезпечує інтереси насамперед корпоративних членів суспільства. Тим самим створюються комфортні умови функціонування для обмежено визначеної кількості громадян, що дисонує з інтересами суспільства загалом. Така ситуація спричиняє поглиблення соціального розшарування в суспільстві і, як наслідок, загострює соціальну напругу в ньому.

Аналізується нинішній стан таких правових критеріїв, як: правосвідомість, правова культура, правове регулювання суспільних відносин, правотворчий процес, рівність усіх перед законом, та їхній вплив на соціальний розвиток в Україні. Розкриваються причини наявних недоліків і прогалин у правовому регулюванні відносин, що, у свою чергу, є стримуючим чинником у подальшому розвитку України.

Констатується необхідність комплексного поєднання кроків правового просвітництва та виховання із законодавчим врегулюванням обігу зброї, регулювання відносин, пов'язаних зі справедливою оплатою праці та справедливим судочинством, дієвим доступом представників громадянського суспільства до напрацювання й ухвалення державних управлінських рішень. Зазначене матиме належний позитивний ефект і наблизить Україну до розвинутих країн зі сталими демократичними цінностями. Тим самим буде досягнуто гарантування правової безпеки України.

Робиться висновок, що війна на Сході України внесла свою негативну частку для зазначеного. Зростає кількість фактів учинення злочинів із застосуванням незареєстрованої зброї, яка переважно вивозиться із зони ведення бойових дій, кількість якої кожного року збільшується, що свідчить про необхідність законодавчого врегулювання її обігу в державі. Як наслідок зазначених негативів громадяни України все чіткіше відчувають на собі неспроможність публічної влади гарантувати їм безпечне життя та збереження їхнього здоров'я.

Ключові слова: правова культура, правовий вплив, правовий порядок, правове регулювання, праворозуміння, правомірна поведінка, правосвідомість.

In this article examines the issue of the state of the legal impact on modern social relations in Ukraine. It is noted that the legal influence in the system of governing society has a special place, and it is aimed at ensuring the effectiveness of practical activities of people.

It is stated that the law is an important means of regulating the relationship between people and society. The purpose of law is to organize relations between citizens, to regulate their behavior taking into account their individual needs, to direct the actions of citizens in the interests of society as a whole. Emphasis is placed on the fact that in Ukrainian society very often public authorities provide legal interests primarily to corporate members of society. Thus, comfortable working conditions are created for a limited number of citizens, which is in conflict with the interests of society as a whole. This situation causes a deepening of social stratification in society and, as a consequence, exacerbates social tensions in it.

The current state of such legal criteria as: legal awareness, legal culture, legal regulation of public relations, law-making process, equality before the law and their impact on social development in Ukraine is analyzed. The reasons for the existing shortcomings and gaps in the legal regulation of relations are revealed, which, in turn, is a deterrent in the further development of Ukraine.

It states the need for a comprehensive combination of steps of legal education and upbringing with the legislative regulation of arms trafficking, regulation of relations related to fair pay and fair justice, effective access of civil society representatives to the development and adoption of public administration decisions. This will have a due positive effect and will bring Ukraine closer to developed countries with stable democratic values. Thus, ensuring the legal security of Ukraine will be achieved.

It is concluded that the war in eastern Ukraine has played a negative role in this. The number of facts of committing crimes with the use of unregistered failure, which is mainly taken out of the combat zone, and the number of which is growing every year, indicates the need for legislative regulation of its circulation in the state. As a result of these negatives, the citizens of Ukraine are increasingly aware of the inability of public authorities to provide them with a safe life and preserve their health.

Key words: legal culture, legal influence, legal order, legal regulation, legal understanding, lawful conduct, legal awareness.

Постановка проблеми. У сучасних умовах права політика держави є засобом юридичної легітимізації, закріплення і здійснення політичного курсу країни, волі її офіційних лідерів, владних структур та громадянського суспільства. Будучи усвідомленою, консолідованою, ця політика втілюється насамперед у конституції, законах, кодексах та інших нормативно-правових актах. Вона спрямована на охорону, захист і розвиток даного соціального ладу, регулювання та вдосконалення суспільних відносин, розвитку демократії.

Зазначеному питанню присвячені праці філософів, теоретиків права, політологів, соціологів, фахівців інших галузей права: Ю. Бауліна, В. Головченка, Н. Железняк, А. Заєць, М. Мірошніченко, Л. Москвича, М. Недюха, О. Петришина, П. Рабіновича, О. Рудневої, О. Стеблінської, В. Тація, Л. Трофімової, О. Шмоткіна, І. Яковюк, О. Ярмиша й інших.

Однак, як зазначають дослідники, стан правового розвитку України та правової політики в сучасних умовах

не відповідає завданням модернізації суспільства і держави. В Україні на практиці існують проблеми у сфері належного дотримання прав людини, мають місце факти порушень таких основоположних прав особи, як право на життя, здоров'я, безпеку, власність, оплату праці, соціальний захист тощо. Тому аналіз нинішнього стану формування та реалізації правової політики, її складових правових категорій є особливо актуальним натеper, зважаючи на суспільно-політичну ситуацію в Україні, а також на внутрішні та зовнішні виклики, як постали перед нею.

Текст статті. Як зазначають дослідники в галузі загальної теорії держави і права [1], розвиток національного права в сучасних умовах здійснюється за двома основними напрямками:

– по-перше, удосконалення законодавства, узгодження юридичних норм і з новим рівнем, досягнутим нашим суспільством;

– по-друге, підвищення ефективності дії вже наявних норм права, їхня відповідність сучасним завданням, що стоять перед українським суспільством.

Перший напрям пов'язаний із належним упровадженням механізмів гарантування правової безпеки держави, тобто забезпечення належного правового впливу на суспільство. А другий – зумовлює необхідність подальшого вивчення механізмів правового регулювання та його вдосконалення. А тому існує потреба в постійній, неперервній роботі щодо вдосконалення правової надбудови суспільства з урахуванням основних тенденцій розвитку держави.

Велика роль у зазначеному належить правосвідомості, правовій культурі, правовим принципам і правотворчому процесу, тобто механізму правового регулювання. Можна стверджувати, що правові явища, за допомогою яких здійснюється правовий вплив на свідомість і поведінку людей, утворюють цілісну систему, діють не ізольовано, а в комплексі.

Значимо, що саме право є важливим засобом регулювання відносин людей і суспільства загалом, тому його призначення полягає насамперед в організації відносин громадян, їхньої поведінки, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, у спрямуванні дій громадян в інтересах суспільства. Цей висновок дуже важливий, оскільки, на жаль, нині в українському суспільстві дуже часто публічна влада правовими механізмами забезпечує інтереси насамперед корпоративних членів суспільства. Тим самим створюються комфортні умови функціонування для обмежено визначеної кількості громадян, що дисонує з інтересами суспільства загалом. А це, у свою чергу, спричиняє поглиблення соціального розшарування в суспільстві і, як наслідок, загострює соціальну напругу в ньому, що не сприяє подальшому розвитку держави.

Правовий вплив нині виступає частиною системи соціального регулювання суспільних відносин. Він виокремився з останнього на певному етапі розвитку людського співжиття в результаті еволюції типів соціальних зв'язків між людьми та засобів і способів їхнього оформлення.

Правовий вплив і правове регулювання – не рівнозначні категорії. Термін «правове регулювання» означає впорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою спеціальних юридичних засобів і способів [2, с. 95]. Термін «правовий вплив» означає вплив на будь-що за допомогою системи дій [1, с. 93]. Поняття «вплив» за об'ємом ширше за поняття «регулювання», оскільки охоплює як регулювання за допомогою визначеної правової норми, так і інші правові засоби і форми впливу на поведінку людей. Отже, «правовий вплив» – це результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини як спеціальної системи правових засобів (норми права, правовідносини, акти реалізації і застосування), так і інших правових явищ (праворозуміння, правосвідомість, правова культура, правові принципи, правотворчий процес) [1, с. 94].

Правовому впливу в системі управління суспільством належить особливе місце, він спрямований на забезпечення ефективності практичної діяльності людей. Завдання соціального, насамперед державного, управління не можуть бути вирішеними без аналізу специфічного впливу на суспільні відносини – нормативно-правового регулювання.

Юридичні норми є базою правового регулювання, тобто тим, із чого починається правовий вплив. Процес правотворення ідеологічно впливає на життя суспільства. Не лише наявна інформація про підготовку законопроектів, але й сам факт назрілої потреби правового регулювання, зміни у правосвідомості орієнтує громадян на відповідний образ поведінки.

У загальному ідеологічному впливі можна виділити такі канали (напрями) правотворення:

– інформаційний, тобто право як різновид нормативної інформації;

– ціннісно орієнтовний, тобто вплив права як соціальної цінності на суспільні відносини.

Поряд із зазначеними вище питаннями важливе місце в житті українського суспільства належить питанням правового порядку. Потреби й інтереси суспільства, держави, громадян потребують упорядкування і стабілізації суспільного життя в Україні. Саме чіткий і міцний суспільний правовий порядок є єдиною можливим генератором руху держави вперед у своєму розвитку. Без цього неможливо формування правової держави, як і цивілізованого демократичного суспільства. Лише в умовах правового порядку гарантується реальність дотримання прав і свобод громадян, їхніх законних інтересів, виконання всіма суб'єктами суспільних відносин у державі покладених на них обов'язків та реалізації відповідальності за свою поведінку.

З огляду на зазначене, під терміном «правопорядок» можна розуміти суспільний порядок, заснований на праві. Мета його – упорядкування правових, політичних, економічних, соціальних та інших суспільних відносин за допомогою законів та інших нормативно-правових актів [3, с. 48]; це відносно мінлива й усталена інституційна форма правового життя спільноти, яка утворюється внаслідок домінування в ній поведінки і відносин, що базуються на правових нормах і цінностях, та виражається у стані передбачуваності й організованості правових комунікацій [4, с. 578].

Із зазначеним терміном тісно пов'язані такі категорії:

– «правомірна поведінка», під якою можна розуміти вид юридично значущої усвідомленої і цілеспрямованої поведінки, яка відповідає нормам і принципам права [4, с. 568], яка є необхідним компонентом багатьох понять теорії права – законності, правопорядку, реалізації правових норм та ін.;

– «праворозуміння», тобто процес і результат осмислення природи права, який здійснюється через визначення поняття та формування певної концепції права [4, с. 587];

– «правосвідомість», тобто форма суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб'єктів правовідносин до чинного права та похідних від нього правових явищ. Через правосвідомість відбиваються не тільки стан правових відносин, а й тенденції їх змін [3, с. 49];

– «правова культура», тобто якісний стан правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом та рівнем правосвідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основоположних прав і свобод людини [4, с. 483];

– «правові принципи», або «принципи права», тобто керівні засади (ідеї), які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин. Основоположні принципи права такі: справедливість, рівність, свобода, гуманізм [2, с. 71–72].

Необхідно констатувати, що правова політика України, як особливий різновид державної політики загалом, має бути спрямована на: визнання, дотримання і забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина; формування правової державності; судово-правову реформу; удосконалення законодавства; усвідомлення всім суспільством, насамперед публічною владою, нової, гуманістичної ролі права й усієї юридичної системи; пошук мирних конституційних шляхів вирішення конфліктів. Саме на зазначене спрямовані здійснювані в Україні децентралізація влади і реформи в різних сферах життєдіяльності суспільства.

«Правову політику» можна визначити як комплекс цілей, заходів, завдань, програм, настанов, які реалізуються у сфері дії права і шляхом застосування права.

Мається на увазі сфера відносин, зв'язків та інтересів, що охоплюється поняттям «правовий простір», які об'єктивно мають потребу в регуляторному упорядкуванні з боку публічної влади. Кінцева мета правової політики – побудова правової держави. Тому правова політика – це також і відносини, взаємини її суб'єктів.

Правові засади зазначеної політики натеper такі:

– **Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом** (далі – ЄС), укладена 21 березня 2014 р. (політичний складник) та 27 червня 2014 р. (економічна частина) у м. Брюсселі і ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 р. із заявою [5]. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС;

– **Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»**, схвалена Указом Президента України [6], метою ухвалення якої визначено впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Вона передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, встановлює індикатор оцінки результатів відповідної реформи. На підставі зазначеного документа, у його розвиток Урядом ухвалені відповідний План заходів [7] і Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 рр. [8];

– **Меморандум України з Міжнародним валютним фондом** (далі – МВФ) **про економічну та фінансову політику** [9], який визначає генеральну економічну лінію влади України в 2014–2016 рр., перші кроки Уряду України, а також подальші його наміри.

Прошло вже п'ять років реалізації зазначеної правової політики України, цілковито логічним постає питання: «Чи вдалося докорінно змінити правову ситуацію в Україні, чи українське суспільство продовжує жити у викривленій правовій реальності?».

Як показують успіхи реформи на першому етапі децентралізації, Україна обрала правильний шлях, на другому етапі потрібно рухатися ним далі. Водночас, як свідчать результати оцінки правового стану в окремих сферах життєдіяльності українців, викривлена правова реальність продовжує мати місце в Україні, правових підстав для її мінімізації поки немає, оскільки немає політичної волі з боку публічної влади. Розглянемо окремі з них, найбільш суттєві, які негативно впливають на стан правової безпеки України.

Як відомо, після приватизації у 2000-х рр. олігархи України керують лівовою часткою її економіки. Олігархи – це група осіб, що набули статків чи збагачуються завдяки контролю влади загалом або її окремих гілок, непотизму (надання родичам преференцій, або кумівство), корупції й іншими нелегальними шляхами, які стали багатими через розграбування вже створеного іншими людьми національного багатства [10].

Війна, олігархи, корупція, злочинність – основні «гальма» розвитку України, водночас експерти застерігають [11], що саме олігархи з їхнім впливом на політику, економіку, засоби масової інформації держави є чи не найбільшим злом. Панування фінансово-промислових груп в економіці та політиці призводить, серед іншого, до монополізації цілих економічних галузей і до того, що органи влади різних рівнів захищають інтереси не українського народу, а його найбагатшого прошарку, визнають фахівці. Негативну роль олігархів можна бачити особливо яскраво нині, в умовах військової агресії Росії проти України та серйозної соціально-економічної кризи. Та олігархічна система, яка в нас склалася, не зацікавлена у великих, суттєвих змінах. І вона є деякою мірою гальмом для загального поступу.

Наявність олігархічних угруповань залишається вирішальною перешкодою до модернізації української держави. Проведені досі фрагментарні реформи незначно зменшили їхній вплив. Це означає, що в осяжному майбутньому олігархи залишатимуться важливими зацікавленими сторонами в українській політиці. Лише послідовні реформи, зокрема дерегуляція економіки, ефективна боротьба з корупцією, запровадження незалежних та прозорих інститутів і ефективне впровадження Угоди про асоціацію з ЄС, можуть підірвати процес олігархізації [11].

Як наслідок домінування олігархів в економіці та політиці, згідно з даними звіту МВФ за 2018 р., Україна є найбіднішою країною Європи. Україна посідає 131 місце у світі з показником 2 963 долари ВВП на душу населення, на 128 місці – Молдова з показником 3 217 доларів ВВП на душу населення [12].

За даними Всесвітнього банку (далі – ВБ), у 2019 р. це співвідношення виглядало так: Україна – 98 місце з показником 13 341 долар ВВП на душу населення; Молдова – 96 місце з показником 13 574 долари ВВП на душу населення [13].

Із цими цифрами дисонують зарплати топ-чиновники від влади. Так, у 2020 р. вони отримують зарплати у понад 100 тисяч гривень на місяць і мільйони премії. І це відбувається в найбіднішій країні Європи, де мінімальна зарплата з початку 2020 р. становить 4 723 гривні на місяць, середня в листопаді 2019 р. – 10 679 гривень, а середня пенсія – приблизно 3 000 гривень на місяць.

Шпальти газет заповнені і ще більшими цифрами грошового утримання топ-чиновників, яке здійснюється топ-чиновникам. Наприклад: середньомісячна зарплата керівника «Укрпошти» становила майже 2 млн гривень. Зазначене свідчить, що в Україні зарплати в державному секторі визначаються і нараховуються кризь призму корупційних ризиків, з урахуванням суб'єктивного чинника, без урахування отримання позитивних результатів діяльності та стану в тій чи іншій сфері життєдіяльності. А тому експерти зазначають, що різниця зарплат топ-чиновників із середніми зарплатами в країні не повинна бути надто великою. Надмірні розриви в доходах спонукають до зростання класової ненависті, а звідси вже один крок до більшовизму [14]. Однак ситуація в даній сфері залишається незмінною.

Зовсім інший підхід до встановлення зарплати в державному секторі в європейських країнах. Знайти таку інформацію щодо багатьох розвинених країн нескладно, отже, з одного боку, це рятує від поширення чуток і доміслив, а з іншого – дозволяє громадськості контролювати витрати представників влади, що напевно знижує проблему корупції у країні і доходів, здобутих нечесним шляхом.

Так, у Франції законом передбачено, що зарплата, наприклад, міністра всього вп'ятеро більша за мінімальну і вчетверо більша за середню по країні; у Великій Британії прем'єр-міністр отримує зарплату, увосьмого вищу за мінімальну, або в 5,5 разів вищу за середню по країні. Зарплати федеральних міністрів Німеччини в 5,5 разів вищі за середні по країні. Канцлер Німеччини отримує вдесятеро більше, ніж середньостатистичний німець. У Польщі зарплати депутатів і міністрів всього удвічі – втричі вищі за середні зарплати і вчетверо – вшестеро вищі за мінімальні [15].

Логічним продовженням попередньої проблеми є високий рівень корупції в Україні. Оприлюднений 23 січня 2020 р. світовий «Індекс сприйняття корупції» за 2019 р. (Corruption Perceptions Index 2019) продемонстрував погіршення позиції України – у порівнянні з попереднім звітом вона отримала на два бали менше, а саме 30 балів, опинившись на 126 місці. Даний індекс відображає суто сприйняття корупції в державному секторі. Крім того, індекс жодним чином не враховує побутову корупцію – у лікарнях, школах, університетах тощо. Отже,

у 2017 та 2018 рр. відбувалося фактично згорання процесу боротьби з корупцією.

Загалом упродовж 2019 р. українська влада цілком дотрималася лише двох із 12 рекомендацій Transparency International щодо поживлення боротьби з корупцією. Ще чотири рекомендації виконано частково. Шістьма рекомендаціями Transparency International українська влада знехтувала [16].

Наступною суттєвою проблемою для України є високий рівень злочинності в державі. Незважаючи на вжиття численних заходів публічної влади в даній сфері, збільшення кількості правоохоронних структур, ситуація зі станом рівня криміногенності погіршується. Україна посіла перше місце в рейтингу країн з найвищим рівнем злочинності в Європі. Про це свідчать дані сервісу Numbeo у 2020 р. [17].

З огляду на зазначене, лише 20% українців вважають, що справи в державі прямують у правильному напрямі, як свідчать результати опитування Соціологічної групи «Рейтинг», проведеного 5 серпня 2020 р. Водночас 68% респондентів заявили, що справи в Україні рухаються в неправильному напрямі [18].

Зазначені нами проблеми, їхній масштаб і наслідки дають підстави для таких **висновків**:

1. На нашу думку, існують об'єктивні підстави для ствердження зазначеного вище, оскільки вони пов'язані насамперед із неналежним станом функціонування в Україні таких правових критеріїв, як: правосвідомість, правова культура, правове регулювання суспільних відносин, правотворчий процес, рівність усіх перед законом, справедливе судочинство тощо. Ні запроваджене в державі правове виховання, ні державний примус, ні превентивні заходи не досягають своєї мети – побудови правового, соціального, демократичного суспільства, безпечного і комфортного для проживання українців.

2. Війна на Сході України, що внесла свою негативну частку для зазначеного. Зростання кількості фактів учинення злочинів із застосуванням незареєстрованої зброї, кількість якої кожного року збільшується. Громадяни України все чіткіше відчувають на собі неспроможність публічної влади гарантувати їм безпечне життя та збереження їхнього здоров'я. Неодноразові звернення громадян до публічної влади та внесення їй на розгляд петицій про необхідність і доцільність законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні, яка залишається єдиною країною в Європі, у якій це питання не врегульовано, не знаходить у влади належного розуміння, не ухвалено напрацьовані законопроекти в даній сфері.

Отже, небажання публічної влади врегулювати законом суспільні відносини, пов'язані з обігом в Україні зброї, а також відносини, які нині стали джерелом злочинності і корупції, як-от бізнес на торгівлі людським тілом (проституція), а також мінімізувати негативний вплив на суспільство алкоголю та грального бізнесу, які теж слугують джерелом для злочинності, навести лад у сферах оплати праці, управління державою, забезпечити справедливе судочинство тощо, усе це викликає зростання рівня злочинності та політичної нестабільності в державі, є прямими загрозами для правової безпеки держави.

Владою не береться до уваги практичний досвід сусідніх країн, де після ухвалення відповідного закону

про обіг зброї злочинність уменшилась у рази, і навпаки, відповідна заборона викликала її скачок, перебування її на високому рівні (як і в Україні). Нині законослухняні громадяни України, попри збільшену загрозу стати об'єктом збройного нападу, і далі залишаються беззахисними. Тому, на наше переконання, на законодавчому рівні має бути легалізовано носіння зброї, «щоб ніколи не повторилося беззаконня – масові розстріли демонстрантів». Ми впевнені, що власники зброї є відповідальними громадянами, узаконення короткоствольної зброї матиме меншу небезпеку, ніж нині, коли поширився незаконний обіг зброї, вона стала дешевше, аніж до початку війни на Сході України.

Конституція України надає кожній людині право захищати своє життя. Заборона вільного доступу до зброї є порушення принципів демократії та Конституції України. За ст. 27 Основного закону України [19] кожен громадянин має право на захист свого життя та здоров'я від протиправних зазіхань, у ст. 36 Кримінального кодексу України [20] зазначено, що особа не має нести кримінальну відповідальність за застосування зброї для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення в житло чи інше приміщення. Отже, реалізація цього конституційного положення передбачає можливість використання зброї.

Як зазначає відомий український учений О. Бусол [21], за висновками деяких учених, рівень злочинності зменшується в рази, якщо населення має право легально купувати, зберігати, носити та застосовувати короткоствольну зброю з метою самооборони. Чим вище рівень легального озброєння населення, тим вище рівень демократії у країні, соціальної відповідальності суспільства загалом, і навпаки. Цілковита відсутність зброї в пересічному населенні властива лише тоталітарним режимам, що проводять жорсткий терор.

Наявність зброї в цивільного населення створює психологічний дискомфорт у владній еліті, змушує її зважати на думку громадян, нести соціальну відповідальність за ухвалені рішення. У разі істотного обмеження прав виборців їх уже не вдасться розігнати гумовими кулями, водометами і сльозогінним газом, а розпочинати громадянську війну заради захисту інтересів олігархічного клану ніхто не наважиться. Не потрібно застосовувати зброю, лише сама її наявність у населення тримає у страху і змушує дотримуватися закону всіх без винятку. Із цим доцільно погодитися.

3. На наше переконання, комплексне поєднання кроків правового просвітництва та виховання із законодавчим урегулюванням обігу зброї, урегулювання відносин, пов'язаних зі справедливою оплатою праці та справедливим судочинством, дієвим доступом представників громадянського суспільства до напрацювання й ухваленні державних управлінських рішень, матиме належний позитивний ефект, наблизить Україну до розвинутих країн зі сталими демократичними цінностями. Крім того, зазначене є дієвим механізмом гарантування правової безпеки України, оскільки згадані вище правові критерії будуть наповнювати належним змістом і ефективно регулювати суспільні відносини в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3-х т. / отв. ред. М. Марченко. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Норма, 2007. Т. 3. 712 с.
2. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол. : Ю. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл. 1998. Т. 5. 733 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20-ти т. / редкол. : О. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України ; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. Т. 3. 952 с.
5. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

6. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 6.
7. Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. № 213-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.08.2020).
8. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 рр. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 46.
9. Меморандум про економічну та фінансову політику від 18 серпня 2014 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0360500-14#Text> (дата звернення: 06.08.2020).
10. Українські олігархи. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8 (дата звернення: 06.08.2020).
11. Końończuk Wojciech. Neither the Euromaidan revolution nor reform efforts have succeeded in undermining Ukraine's oligarchic system, which still shapes the country's politics. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64847> (дата звернення: 06.08.2020).
12. Список стран по ВВП (номинал) на душу населения. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 06.08.2020).
13. Список стран по ВВП (ППС) на душу населения. URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_\(ППС\)_на_душу_населения_\(дата_звернення:_06.08.2020\).](https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_ВВП_(ППС)_на_душу_населения_(дата_звернення:_06.08.2020).)
14. Зарплати чиновників: у кого, наскільки і чому вони зросли? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51119985> (дата звернення: 06.08.2020).
15. Зарплати для топ-чиновників: яка сума вважається гідною в Європі. URL: <https://www.volynnews.com/ua/news/all/zarplaty-dlia-top-chynovnykiv-i-aka-suma-vvazhayetsia-hidnoi-u-uevropi/> (дата звернення: 06.08.2020).
16. Чому в Україні відбувся відкат у боротьбі з корупцією. URL: <https://www.dw.com/uk/006.08.2020>.
17. Украина возглавила рейтинг стран с самым высоким уровнем преступности в Европе. URL: <https://112.ua/obshchestvo/ukraina-vozglavila-reyting-stran-s-samyum-vysokim-urovнем-prestupnosti-v-evrope-543411.html> (дата звернення: 06.08.2020).
18. Лишь 20% украинцев считают, что дела в стране идут в правильном направлении. URL: <https://bykvu.com/ru/bukvy/lishe-20-ukrainciv-vvazhajut-shho-spravi-v-kraini-jdut-u-pravilnomu-naprjatkui/> (дата звернення: 07.08.2020).
19. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
20. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № № 25–26. Ст. 131.
21. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhnij-dosvid-legalizatsiji-vognepalnoj-izbroji&catid=8&Itemid=350.